

ciell byggnad. Det finns såväl fördelar som nackdelar med volymer som dessa, som så tydligt centreras kring bevarade byggnader. Konkretionen är ovärderlig och man kan hoppas att den uppmärksamhet som skapas inverkar positivt på intresset för att vårda och bevara dessa miljöer. Men den historia som inte är knuten till byggnader eller som manifesterats i hus som redan förstörts eller bytt funktion blir styvmoderligt behandlad eller förblir osynlig. (Trots att kallbadhusen i samtliga fall är borta har Kronwall dock med ett avsnitt om Karön utanför Ronneby, medan Dahlberg inkluderar Gustafsberg och Mölle.)

Kallbadhusens blomstringstid ligger kring sekelskiftet 1900 då de flesta badhusen uppfördes, för att inom kort bli offer för brand och vinterstormar. Julstormen år 1902 förstörde mycket utmed västkusten ända ner till Skåne. Kallbadhusen ligger ofta utsatt en bit ut i vattnet och därför har de nästan alla byggts om helt eller delvis, restaurerats eller nyuppförts i olika omgångar. Dam- och herravdelningar har bytt plats och inredning förstörts eller flyttats. Det är säkert en förklaring till att ingendera volymen erbjuder en regelrätt inventering av dessa byggnader och deras historia.

Forums badhusbok är den mest traditionella, men också mest informativa. Martin Roth Kronwall tecknar ambitiösa bakgrundsbilder av platser och tidsepoker knutna till badhusen och är nogga med årtal och personuppgifter, så att man vid läsningens slut har en ganska god bild av det svenska kallbadets utvecklingshistoria. Bilderna tycks med sina många lysande blå himlar vilja konservera känslan av sol och sommar, och den väl-skrivna och instruktiva texten får breda ut sig på sidorna på bekostnad av bildtexter, som man i denna volym originellt nog helt avstått från. En inledande orienteringskarta ger god överblick över badhusens fördelning över landet. Boken avslutas med en litteraturlista samt en förteckning över gatu- och hemsidesadresser för dem som vill göra konkreta eller virtuella besök.

Byggförlagets volym har en starkare inriktning på det estetiska med stora, vilsamt vita ytor. Den är grafisk mest genomarbetad och trycket på det tjocka, mattare pappret gör full rättvisa åt stämningsskapande bilder som ofta är tagna i realistiskt svenskt gråvåder. Skildringen omfattar ett mycket större antal badhus – i förhållande till Forumvolymen presenteras fler utmed västkusten och många i anslutning till herrgårdar och slott i Södermanland och Östergötland eller villor i Gästrikland och Dalarna. Det hör till bokens företräden att läsaren här får inblick i annars slutna och privata badhusmiljöer. Att döma av

inledande tack till allt från EU till olika länsstyrelsers kulturmiljövårdsenheter har detta varit ett tämligen stort projekt. Texten är hållen i en mycket personlig reportagestil, där fakta och kulturhistoria ofta får stå tillbaka för anekdoter och ögonblicksbilder. Helena Lind har ambitiöst satt sig in i materialet och är angelägen om att ge en personlig vinkling på varje badhus. Några kortare inledande kapitel samt en avslutande kronologisk sammanställning i årtal tecknar den historiska bakgrunden, och under rubriken ”ordförklaringar” kan man finna fakta om några personer, stilar och byggnadselement.

Wahlström & Widstrands projekt avviker genom att ta upp inte endast kallbadhus med bastu och nakenbad, utan även strandbad. Övergripande historik ges även här på några inledande uppslag och bokens team redogör tidigt för sina urvalskriterier, ner till den privata ”pirrkänslan” vid anblicken av ett fint havsbad. Till skillnad från de övriga volymerna tar man endast med bad som är tillgängliga för allmänheten. Boken ska fungera även som praktisk guide, med väganvisningar och badfaktarutor, men har däremot inte ambitionen att gå på djupet med arkitekter och byggår. Ändå är denna volym ensam om att erbjuda ett historiskt bildmaterial, så att läsaren får möta de fina tvärrandiga baddräkterna från sekelskiftet 1900 och på gamla vykort beundra några av de kallbadhus som nu är bortblåsta, nedbrunna eller rivna. Deras fotograf är också den enda som tillåter sig att visa några riktigt nakna personer.

Vid närmare påseende finns det följaktligen skillnader mellan volymerna och för den som har ett speciellt intresse för kallbad, badhus och deras arkitektur är det en smaksak vilken bok man väljer om man inte till förlagens förnöjelse skaffar samtliga i väntan på en mer seriös och omfattande historik.

Elisabeth Mansén, Stockholm

Göran Larsson: *Islam och muslimer i Sverige: En kommenterad bibliografi*. Makadam förlag, Skärholmen/Göteborg 2004. 124 s. ISBN 91-7061-010-X.

Hur kommenterar man en ”kommenterad bibliografi” lämpligast? Religionshistorikern Göran Larsson har i *Islam och muslimer i Sverige: En kommenterad bibliografi* gjort en översikt av texter som behandlar denna relativt nya religion och dess utövare i vårt land. Bibliografin är indelad i kategorierna ”bakgrundstexter”, ”lexikon, uppslagsverk och referenslitteratur”, ”video”, ”svenska

islamiska hemsidor” samt den stora övergripande kategorin ”Islam och muslimer i Sverige”. Under denna rubrik samsas allt ifrån forskningsresultat, informationsmaterial, essäer, rapporter från myndigheter och muslimers egna (normativa) texter. Det blir lite svårt att navigera i detta digra material och trots att Larsson ger adekvata kommentarer till varje verk skulle bibliografin ha vunnit på ytterligare kategoriseringar under denna rubrik.

Bibliografin inleds med en värdefull introduktion till forskningen om islam och muslimer i Sverige (skriven tillsammans med Ingvar Svanberg). Tonvikten ligger på att presentera muslimers olika nationella och sekteristiska bakgrunder samt deras organisationer i Sverige. Jag kan tycka att det är problematiskt att det alltid fokuseras på dessa aspekter, när samtidigt nästan inget skrivs om muslimers vardag och subjektiva erfarenheter. När författarna sedan föreslår tänkbara forskningsområden glöms muslimers erfarenheter bort. De föreslår att man bl.a. bör undersöka vad muslimska teologer säger om muslimers minoritetssituation och deras olika *fatwa* (som f.ö. *inte* betyder dödsdom, utan är ett uttalande av en lärd muslim). I detta sammanhang vill jag använda mig av islamologiprofessor Jan Hjärpes skarpa iakttagelse: Att muslimer sällan gör som de lärde säger; om de gjorde det skulle de ju inte behöva predika! Därför kan det vara problematiskt att ensidigt fokusera på ”högislam” och inte på hur islams praktiseras av ”folket”. Ett viktigt och klart försummat forskningsområde som författarna dock uppmärksammar är forskningen kring de ”kulturella eller sekulariserade muslimerna”. Det behövs sägas gång på gång: De allra flesta muslimer är inga religiösa robotar, utan praktiserar sin religion i mycket liten utsträckning! Dessutom undrar jag lite över den återkommande formuleringen ”islam och muslimer” – kan man tänka sig islam som existerande *utanför* muslimerna? Hur islam faktiskt ser ut manifesteras ju i muslimers handlande, även om religionsutövandet inte sker enligt ”högislams” alla föreskrifter.

Larsson har tidigare forskat kring ”cyberislam” och hans kunnande är särskilt viktigt i presentationen av svenska islamiska hemsidor, vilket blir en av bokens främsta förtjänster. Det är viktigt att notera att de viktigaste ”publikationerna” och diskussionerna av muslimerna själva sker på nätet – de marginaliserade gruppernas forum. Problemet med att redogöra för nätet islam, är den stora rörligheten: nya sidor uppstår och andra tas bort i rask takt. När det gäller Larssons urval av tryckta källor producerade av muslimer är det mesta av materialet artiklar från Salaam, skrivna av svenska kvinnor som konverterat till islam (däribland jag själv, där de texter jag skrev som nybliven konvertit är publicerade under mitt tagna ”islamiska” förnamn Soumaya, medan de texter jag skrivit som forskare finns med under förnamnet Pernilla). Det kan ifrågasättas om konvertiternas islamuppfattning är representativ för gruppen som helhet.

Det har skämtsamt sagts att den svenska islamforskningen har sitt säte i Uppsala, men sitt huvud i Lund. Från min Lundahorisont kan jag tycka att man kanske borde ha lyft fram Jan Hjärpes stora insatser för islamologins etablering i Sverige och hans outtröttliga pedagogiska förmåga att lättbegripligt förklara för allmänheten komplexa, politiska skeenden i den muslimska världen. Här har man exempelvis missat Hjärpes analyser och kommentarer kring aktuella händelser, vilka återkommande rapporteras i *Tidskrift för Mellanösternstudier*.

Larsson är väl medveten om problematiken kring en bibliografi; att man alltid kan ifrågasätta hur urvalet har gjorts. På det hela taget tycker jag han har lyckats bra med uppgiften, även om man förstås kan ifrågasätta värdet av en bibliografi överhuvudtaget. Ett självständigt och oberoende sökandet efter relevant litteratur är alltid grundläggande i en forskningsprocess; en bibliografi kan bli en bekväm genväg som gör att vissa verk förbises. Min förhoppning är dock att denna bibliografi kan underlätta för islams etablering som ett svenskt kulturarv.

Pernilla Ouis, Lund